

Цетиње, 28. фебруара.

Кад су се над Србијом почели витлати црни облаци, а бечки проци почели предсказивати да ће за који дан почети да бију тешки громови, послије којих ће да дођу неке казнене експедиције и окупације, Русија, то велико словенско и братско царство, тихо је изишла из своје повучености, из које је посматрала халабуку бечких режисера, и поставила је над Биоградом громобран. Поставила га је, и опет се је нечујно уклонила.

Стала бечка господа пред њега да га тумаче, па како и пијана сврака зна шта је кобац, домунђали су се, да то мора нешто крупно да значи. Нису ценабети хтјели да кажу шта значи, али су се одмах очима договорили да се измакну док су читави.

Срамота би било да покажу како им је сишло срце од зорта јуначког, па су почели проповједати, како им ни на памет није пало да шиљу ултимате и експедиције. Шта више они су Србији веома наклоњени и спремили су за њу пуно лијепих поклона, само ако би јогуница попустила и дошла у њихов загрљај. Чисто би је, од милоште, за кике привукли.

Шта је било? Свршивши са Турском, којој су дали добар бакшиш, хтјели су пошто по то да сломи Србију. Имајући у џепу од ње пристанак на анексију и отказ од своје будућности, мислили су, да пристану на европску конференцију и ту да поднесу што су силом и милом искамчили. Кад тако докажу, да су на анексију пристали они који су њоме највише погођени, нестале подлоге за спор и велике силе неће имати куд но да признаду што је урађено.

Али Србија није хтјела на тај пут да наиђе и да за тричаве неке економске пробитке прода своју будућност и браћу у Босни и Херцеговини. Све и кад би какав мамац у тим концесијама и постојао, зна она врло добро шта значе уговори с Аустро-Угарском. Имала их је. Аустро-Угарска их се никада није држала. Напротив, што више економских услова у њеним рукама, под којима би Србија имала да живи, тим више власти и средстава да се на њен живот утиче. Слободна по имену, била би вазална по стварним приликама, економски. Чим би и најмање орднула у правцу националног ослобођења и уједињења, Аустро-Угарска би јој одузела све концесије и натјерала би је на тај начин да се одмах врати и покори.

То је смисао тих економских повластица, које Србији нуди. Не нуди таквих, да Србија економски постане независна, него таквих, да што више зависи од ње и да de facto

постане вазална. Прави данајски дарови.

Србија то неће и опирала се је. Она хоће условје да би могла политички и економски бити независна.

Онда је Аустро-Угарска прегла да је сломи силом. Прво је почела заплашивањем. Полетјели су са свих страна телеграма, наравно наручени, како је Србија напуштена, како ју је оставила судбини и сама Русија. Поткупила је штампу да пише противу српских захтјева и да јој одричу свако право; почела је стављати у изглед европске мандате, послије ултимате, па експедиције и окупације; шта више почела је и гомилати војску на српске границе и у повјерењу дошпавати руским дописницима, да ће рат Србији бити оглашен почетком марта.

Хтјела је силом, што није могла постићи милом. Онда је Русија изишла из резерве и дала на знање, да она Србију и српски народ није оставила њиховој судбини. Наредила је „вјезбу“ резервиста од десет пошљедњих наредних година, што износи скромну сумицу од неких тричавих два милиона ратника, а послије савјетовала је Србији да одустане од изречених захтјева и да своју судбину потчини рјешењу европских сила. Србија је савјет послушала и изјавила да од Аустро-Угарске не тражи ништа ни политичких, ни територијалних, ни економских добитака. Тим је прекинут за свагда сваки спор између ње и Аустро-Угарске. Кад ништа од ње не тражи, нема с њом никаква посла више.

Политичких пробитака не тражи, јер Аустро-Угарска никакве обавезе не поштује; економских, што никакве уговоре не испуњава; територијалних, јер њена Босна и Херцеговина нијесу, а од њених земаља не тражи ништа.

Процес је тим завршен. Метнут је громобран и сад муње и громове одводи жица у Петроград. Што Аустро-Угарска жели, има да се на Петроград обрати, или на Европу.

Русија друго шта и неће. Не тражи да окупира и анектира туђе земље; не прети ултиматима, казним експедицијама и окупацијама; не роби, не пљачка, не гази никог. Она каже: Анексијом Босне и Херцеговине погажен је Берлински Уговор и поремећени су правни односи; Европа, од које је Аустро-Угарска примила право на окупацију, има да ријеша, шта ће даље бити с тим земљама, пошто је окупација престала, а за анексију Аустро-Угарска ни од кога није добила мандатно право.

Јест, али Аустро-Угарска неће на конференцију. Зна шта је чека. Истурата сад испред себе неко своје достојанство, на које није помиш-

љала кад је пошла у пљачку. С достојанством слаже се очевидно лупештво, а не слаже се да се лупежу суди. Има достојанства, па јој га ваља чувати.

Брине се и о европскоме миру. Ако се силе у напријед не сагласе да јој на конференцији признају извршено разбојништво, доћи ће до разлаза, а послије и до рата. А њој је стало до мира. Није јој пак до тога мира стало било кад је извршила међународну крађу, за коју је унапријед извјесно знала да ће узбунити Европу. Хипокризија је то, и ништа више. Једно лажно светитељство. Неће на конференцију да не би дошло до рата, а сама је приповиједала рат противу Србије и Црне Горе ако јој не даду потребно признање. И хоће мир и неће га, и хоће рат и не жели га — све према приликама и интересима. У погледу конференције изговор на мир добар јој је заклон, а у погледу мале Србије и Црне Горе неће мир, јер јој је рат кориснији. Нада се да ће побједити.

Међутим та јој копрцања много не помажу. Русија, Енглеска, Француска и Италија стоје непомично на гледишту да се састане европска конференција да пресуди. Не имају никакве претходне обавезе. Аустро-Угарска на то не пристаје, а Њемачка је преко својих официоза почела да демонстрира својом савезничком вјерношћу, не би ли кога уплашила.

Дотле је дошла ствар до данас. Која ће страна попустити, не зна се. Изгледа да неће попустити ни једна, и тако ће питање о анексији остати отворено. Донде ће се сви спремати за рат. Государствена Дума већ је одобрила кредит од 40 милиона рубаља за попуну муниције. Аустро-Угарска је позвала „на вјезбу“ до неких триста хиљада резевиста. Италија, по Seccolo, грозничаво утврђује своју границу према драгој јој Аустрији. Енглеска флота је спремна, сад се баш формира „Main fleet“ од неких тридесет најјачих убојних лађа према Њемачкој, а Француска за сада покушава да посредује, како би слаби платили трошак. Наравно шта је се тиче, хоће ли се са словенског тјела и опет одсјећи комад два и бацити у незајажљиву чељуст Аустро-Угарске. Да је Мароко, па да се и ратује.

Логичности — нелогичности

Да одустанете од територијалних накнада и од аутономије Босне и Херцеговине!

Да одустанемо.

Шта нам онда остаје?

Благовољење великих сила.

А је ли то што год за пред кума?

Јесте.

Е па како би било, кад би Аустро-Угарска одустала од анексије, па да то благовољење, тако драгоцјено, припадне њој, а нама Босна и Херцеговина. Ми се задовољавамо са скромнијим дијелом.

Не може.

Зашто?

Од благовољења се не живи.

Па и ми од њега живети не можемо. Али Аустро-Угарска вам даје економске повластице.

Камо су?

Нема их.

Па шта нам нудите?

Па кажите само да пристајете, па ће вам она већ казати које су.

А јесте ли ви кадгод куповали прасе у цаку, па послије истрчала мачка?

Нијесмо.

Е идите код Аустро-Угарске, она то продаје.

Нама, у осталом, и не треба прасе. Ми тражимо друго нешто. Тражимо у првом реду да се лопов, који је украо крмачу с прасицима, казни, а послије украдено добро да се врати чије је.

Али то не може бити без рата.

Па нека га буде. С тим само доказујете да је лопов поднио Европи нож под грло и вели: Признај, или ћу да кољем. Ако Европа хоће мир по ту цијену, она санкционише на сва времена право разбојништва. Али онда нека допусти да поднесемо и ми миру нож под грло и да узвикнемо: Поштујте туђа права, или ћемо сад ми да кољемо.

Зар због тричаве Босне и Херцеговине да Русија загази у рат, да баца Европу у општи пожар?

Тако покушавају да убједу Русију, Француску и Енглеску, да не вриједи изазвати европски рат због ове маленкости.

Што се муче? Убједити три државе и толики народ, мучна је работа. Нека пођу од себе, нека себе убједу, и мир је обезбјеђен. Зар су они мање доступни паметним разлозима? Ако не вриједи ратовати Русији, Енглеској и Француској, не вриједи ни Аустро-Угарској ни Њемачкој. Ако вриједи њима, вриједи и онима. Једна логичност влада свуда. Логика је једина на свијету која нема мачкачака.

Али они тако неће. Дрско претпостављају да су у Русији, Енглеској и Француској умно инфериорни, и онда покушавају да их омађњају разлозима, које за њих неће да вриједу. Нека окрену то и нека себе упитају: Вриједи ли због Босне и Херцеговине ратовати са Србијом, Црном Гором, Русијом, Енглеском, Француском, Италијом и Румунијом? Управо не због Босне и Херцеговине, него због тврдоглавости Еренталове, који не да ни тричаву територијалну везу између Србије и Црне Горе.

Турска је пристала, сад нема ко да нам смета. Никога се не тиче. Турска је признала наш суверинитет над Босном и Херцеговином. Она је сад наша територија и нико нема права да нам је крњи, да тражи накнаде од ње.

До јуче су доказивали да су Босна и Херцеговина и до сад биле њихове. Турска није имала de facto ништа. Сад опет тврде да им је Турска Босну и Херцеговину продала, из чега излази да је фактички она била господар. Гдје је у овим двијема супротним тврђењима реп, гдје глава?

Ништа, веле даље, није промијењено до форма. Па зашта су онда платили два и по милијона златних лира. Зар само за форму?

Промијенили смо само правну титулу. Па зар сте само за нову фирму, за празну титулу, платили толико?

Послије: Купујемо и плаћамо за турска добра, која су у Босни и Херцеговини.

А кад је Турска пристала, говоре: Купили смо Султаново суверено право.

Претуррају се као слике у калесидоскопу. Не можете ни једну да уочите и да се на њој зауставите. Прво Турска није имала ништа; фактички је господар била Аустро-Угарска, само је анексијом промијењена форма. После је имала нешто, била је господар и то своје право продала је. Онда опет: Нудимо вам два и по милијона лира за државна добра. А кад су их купили, веле, купили смо Босну и Херцеговину, Султан нам је продао своје суверено право. Видите просто достигнутог злочинца, који је легао па се на све стране копрца да га не би сте могли ухватити ни за главу, ни за ноге.

Закључак му је, да га се манемо. Немамо никаква права. Турска, која, по његовом тврђењу, није имала над Босном

и Херцеговином никаква права, сад их је мала и уступила. Дебата је готова и никога се даље не тиче.

Али Турска је продала само оне ништавне остатке, које су јој још преостале, а господар Босне и Херцеговине била је Европа — велимо ми.

Ајак, не слуша она то.

Аустро-Угарска је добила мандат за окупацију од Европе, не од Турске, и она дугује обзире тој Европи, а не Султану у погледу даље судбине тих земаља.

Не може из мандата на окупацију створити право на анексију, и онда то подносити Турској на потврду. Чији је мандат, онај над њим и господари. Искључити нешто од Европе, злоупотребити то, па трчати другом да благослови, варањачка су посла. Турска је могла продати само свој дио права, не и право европских сила потписница. А оне имају право на неповредност Берлинског Уговора, и право да пуноважно решавају шта даље има бити с Босном и Херцеговином. То право Турска није продала, јер га није имала и није га у ствари ни продала.

Босна и Херцеговина остају спорне земље све док Европа не донесе свој коначан суд.

Исто тако Турска није могла продати ни наше национално право, које је прече и основније од освајачког.

Намјесник далматински г. Нардели изволио је изјавити, да Спич неће бити уступљен Црној Гори.

Нема сумње Европа ће се и тој сили морати поклонити, јер гдје се г. Нардели испријечи, ту све бјега у прлу земљу.

Неће да га уступе, веле, зато, што су Спичани изјавили да неће да потпадне под Црну Гору.

Неће. А ко их је питао? Кад их је питао? Кад је био тај плебисцит? А кад би и био, да ли се народ пита под оштрицама бајонета?

У осталом ми пристајемо да се пита народ, само господа у Бечу мора да изјаве, да пристају на оно што народи хоће. И онда да питамо народ у Босни, Херцеговини, Далмацији, Тријенту, Боци, Хрватској, Славонији, Банату, Сријему, Бачкој, Ердељу, Чешкој, Моравској, Галицији, Буковини, Крањској и Корушкој.

Зашто само питати Спичане, и то да је мјеродавно?

Црна Гора и Аустро-Угарска

(Свршетак)

— Ја увиђам да је положај ваш у овим странама повољан, али како је на сјеверним границама?

— Наравно тамо наш положај није тако повољан као у овим случајевима, пошто наше позиције не доминирају. Али и поред свега тога Аустрија би била приморана, због трајног осигурања своје надмоћности, препречења упада црногорског и за стално осигурање херцеговачких кланаца, одредити у тамошњим странама више великих модерних утврђења, који би, наравно, прождрили милијоне.

(Овдје је забрањен овај став:

Данашња тамошња утврђења својом задаћом не одговарају, јер су мала и мало их је. У унутрашњости Босне и Херцеговине била би Аустрија принуђена да употреби силу фортификација за сузбијање чета. Да ја Аустрији све ово познато, види се из тога што она нехеристано, од проглашења анексије, нешто тамо ради. Али то су сада радњи привремене, који за будуће неће имати вредности.

Раније пак забрањени став гласи:

Бар се до душе налази близу Спича, у домаћину аустријских топова, али у томе положају налази се и Спич према Бару само с том разликом, да ни Спич ни његова околина немају нигдје згодна мјеста, гдје би се могло одредити утврђење, које не би било изложено уништавајућој паљби црногорских топова. Батерије црногорских топова биле би при томе у неоцењеном згодном положају, јер не би биле у својим, природом обрањеним и високо положеним позицијама, паљбом аустријском ни мало угрожене. Бару може нашкодити само ватра ратне мрнарнице, која би била изван домаћаја наших топова, а то ће остати правило и тада кад не буде Спич у руке аустријске. Спич се налази наспрам висова наших у околини његовој у истом незгодном положају као Бока Которска према Ловћену. Увјерен сам, да бистром оку адмирала грофа Монтекукули нијесу могле измаћи ове околности при његовој скорашњој посјети Спича. По том је нама познато, да је Аустрија свега овог свјесна и човек не би могао да схвати, кад би она и поред свега овог при свим застарелим погледима о стратегиској важности Спича и на даље остала. С друге стране нема тај комадић за Аустрију никакве важности, пошто јој врло мало или ни мало користи доприноси, не уз-

мајући у обзир при томе, да Аустрија на Спич није имала никаква права, јер га је Црна Гора добила сопственом крвљу, а Аустрија га само посјела, што је било и биће вазда с наше стране сматрано, као увреда и незаконито, које је Аустрија учинила Црној Гори — увреда, која се не само не да опростити, него се не да чак ни заборавити.

— На тај начин морам да мислим, да не држите ни Боку Которску са свима њеним утврђењима осигурану?

— Никако! Бока би била идеално ратно пристаниште за Аустрију, али само у том случају кад би и Ловћен био њен. Али се он, хвала Богу, налази у нашим рукама. Данас лежи Бока под утицајем наше тешке топовске ватре с Ловћена. Аустрија је огромним жртвама уредила за своју ратну мрнарницу притисаниште Тиват, који лежи тако близу грла наших опсадних топова, да је Аустрија била приморана сад у мирно доба, своју мрнарницу послати у удаљени Мељин, гдје се налази у сигурности дотле, док је Горажада и утврђење на Врмцу у рукама Аустрије. Али су ове, с обзиром на наше позиције на Ловћену, тако несрећно постављене, да је уништење њихово у случају рата питање врло краткога времена. А тијем је судбина њихова цијеле Боке ријешена. Осим тога неће бити Аустрији могуће забранити нам и то прије пада ових утврђења да не убацимо извјестан број пловехних мина у пристаниште, што ће онеспособити сваки покрет убојних бродова. Дјелство ових мина вама је сигурно познато из пошљедњег рата руско-јапанског на Жутом Мору. Са обзиром на ово, Бока је данас пристаниште, које мора аустријска флота у случају рата што брижљивије избјећи, ако не мисли да буде жртва пропасти.

Као што се види, аустријска цензура је избрсила из овога интервјуа два најмаркантнија става!

За потпуно осигурање своје надмоћи Аустрија би морала да баца тамо милијоне. Једина пак корист, коју од тога има та је, да може у својим рукама држати један дио неплотне кршине Херцеговине и да убрза експлозију огорчења црногорског народа, коме је послје потпоњег рата цијену његових стогодишњих борби за слободу Херцеговине неискрено из руку отргла и то из јединог узрока, да буде Црна Гора што више сужена и стјењена. Камење кршине Херцеговине, тако често крвљу наших отаца орошено, остаће нама вазда свето и никад нећемо опростити што по гробовима наших, за слободу браће погинулих, предака гиза нога туђинска.

По нашем мишљењу постоји ли какав начин да се све неусугласице уклоне?

Не један, него три. Први је: да се Босни и Херцеговини да аутономија под контролом великих сила; овај би нам начин био најмилији, али при данашњем стању ствари далеко је и замислити, да би га Аустрија прихватила. Други је начин, да Аустрија уз Босну и Херцеговину заузме још Србију и Црну Гору, ако се за то осјећа довољно јака и способна. Трећи је начин тај, да велике силе између нас и Аустрије створе нову границу, којој би била, до извјесне мјере, ријека Неретва. Линија та могла би се помаћи од Почитеља до Дубровника тако, да Аустрији остане за њу за уређења новог пристаништа неопходно потребни залив Stagno Piccolo (Кленак), који би при свом изванредном природном положају и сразмјерном удаљењу од наше границе, боље својом задаћом одговарао, него Бока Которска. Аустрија би наравно осјетила губитак трговачко-цвјетајућег Дубровника, али би с друге стране добила тим, што би смо тим ми с Дубровником добили Ахилову пету, која би нас приморала, да живимо с Аустријом у сталном пријатељству, јер би иначе Дубровник морали у сваком случају изгубити. То би било једино за нас опасно мјесто и Аустрија би притом остала довољно јаким и маломшироко залеђе за далматинску обалу и сигурност да не треба да преза од немира, који ће јој иначе непрестано пријетити до год ово питање, повољним за нас начином, ријешено не буде.

— Каквих би уступака у том случају тражила Србија?

— На прво мјесто дио босанског земљишта уздуж српске границе, помоћу кога би узела у непосредну везу са Црном Гором. То је за обије стране животни питање, у коме ћемо се узајамно до потоне капи крви потпомагати.

— Вјерујете ли да ће Аустрија бити сагласна са овим компензацијама и јесте ли већ покушали, да с њоме о томе преговарате?

— Берлинским Уговором било је Аустрији позајмљено право на привремену окупацију Босне и Херцеговине. Питање о коначној њиховој судбини лежи и данас неријешено у рукама великих сила као и тада. Аустрија нема дакле, без сагласја сигнатурних велесила, на потпуно присвојење обијех земаља ништа више

права него што га је тад имала. То је и узрок, због кога и очекујемо ријешење великих сила, и пристанак и непристанак Аустрије је за нас споредан. У директне преговоре с Аустријом, која у овој ствари није компетентна, нијесмо улазили. У осталом бисмо директним преговарањем с њоме већ у пола признали право кога она de facto нема и која себи својевољно присваја.

— Али шта ћете радити у случају да се конференција не састане или, ако се састане, захтјеве ваше не задовољи и, поред свега тога не, призна?

— И у једном и у другом случају је рат неизбјежан, па који ће нас најтерати не само наше право него и околности. Ријешење конференције не очекују само српски и црногорски двор или њихове владе, него српски и црногорски народ. Било је и до сад тешка задаћа обе ове државе насилном анексије до највише мјере побуњених од рата одвраћати и држати их у границама, у које смо били, повјерењем и обећањем неких вел. сила, да ће се конференција састати, стављени. У случајевима које наводите била би у будуће немогућност. Морални пораз, који бисмо претрпјели, имао би за нас грознији пошљедица него изгубљен рат, у који морамо улетјети, али из кога ни Аустрија неће тако лако изаћи. Поменуо сам већ каквих би жртва тражио рат Аустрије са самом Црном Гором, али у трену, кад плане бој за одбрану најсветијих интереса не само Српства, него и цијелог Словенства, неће наћи Аустрија саму Србију или саму Црну Гору, него ће наћи противу себе два сина једне мајке, које је једна мисао спаја и који јединим духом дишу, ријешене раније заједнички, руком под руку, погинути, него вјечно животарити. Материјални губитци аустријски биће при томе најмање толико као да ратује са каквом, њој равном, вел. силом. Напрезање и жртве у људским жртвама биће несразмјерно више.

— То је могуће, али ко вам јамчи за то, да се неће Аустрија намирити у неповољном за вас исходу рата присвојењем Србије и Црне Горе?

Зато нам јамче садање политичке околности. Аустрија потпуно зна како ствари стоје и какве је тешкоће очекују Ако улету и поред тога у ову крваву борбу радије, него да се постара да се дође до поштењег споразума, коме би смо и ми чистог образа приступили, онда има дубљих мотива него што је анексија Босне и Херцеговине и поробљење Србије и Црне Горе. Биће то знак, да Аустрија иде отворено као авангарда Њемачке са лозинком: „Drang nah Osten“. Ништење самосталности Србије и Црне Горе било би за њих наравно у овом правцу знатан корак у напријед. Нашом прошашћу била би ослабљена и Бугарска и Турска, које, у друштво с нама, стварају природни бедем овој опасности, која пријети цијелој Европи. Уништење наше било би истодобно почетак уништења њихова. „Drang nah Osten“ би послје много лакше прошао преко потоњих препрека, које би му на путу биле. До таквог свршетка ствари доћи не смје, нити ни на који начин доћи неће. Остале велике силе су већ прије осјетиле опасност, коју у себи „Drang nah Osten“ садржи и знају, да би остварење овог пангерманског програма био и њихов коначни пораз, с тога је искључено, да би дозволиле, да Аустрија заузме Србије и Црне Горе тако важни корак на извршење овог плана учини. У првом је реду Енглеска, која игра решавајућу улогу при свима свјетским догађајима, и која би овим размахом германства била знатно оштећена и вјечито угрожена. Русија пак, осим интереса, који су јој у спречењу Drang nah Osten-а заједнички, везана још народним, религиозним и традиционалним везама са Југословенством, за чију је слободу потоке драгоцијене руске крви пролила.

Само јако и независно Југословенство може бити добра помоћ Русији у случају потребе. С тога она не може никад дозволити, да све љезине, Југословенству до сада доприносене жртве, буду уништене. Кад се не би ни ово очекивање наше остварило, можемо олет, у најгђем за нас случају, рачунати с тијем, да ће велике силе посредовати при успостављању мира, поводом кога ће Аустрија бити приморана изаћи из Србије и Црне Горе без икакве накнаде ратних трошкова у новцу или земљишту, јер не бисмо никад на те услове пристао и Аустрија би морала и у овом случају да се задовољи признањем анексије од стране великих сила, као довољном накнадом.

— Мислите ли зар да би се Аустро-Угарска оваквом моралном накнадом задовољила?

— Не можемо никад бити до те мјере тучени а да не будемо способни да се и на даље тучемо. Ако се не би Аустрија задовољила, а ми у овој ствари остали без помоћи Европе, што је немогуће, били бисмо приморани најгрознијим на-

чином продужити очајни рат, који у историји не би имао себи равног. И сурвали бисмо у овај страхевити вир цијелу Европу.

— Каквим начином? — Врло простим. Русија би била не само традицијама, него и притиском јавног мњења свог народа најпослије догнута, ма и против воље званичних кругова, да вади мач за наше спасење, као што је то у пошљедњем руско-турском рату било. У осталом очекује се, да ће, са обзиром на нашу праведну ствар, бити јавно мњење цијеле Европе на нашој страни. Оружаним кораком Русије ступили би уговори савезнички у дјелство и европски рат био би неизбјежан. Пошљедицом тога ратно позорште пренијело би се у средњу Европу. Србији и Црној Гори остале би неизбјежним повлачењем већег дијела аустријске војске из Босне и Херцеговине готово слободне руке. И кад би се Аустрија чак и као побједилац натраг повратила не би јој никако пошло за руком, да нам Босну и Херцеговину поново из рука отме, јер би при свом повратку наишла на по мил. одушевљених бораца ријешених да на живот и смрт бране своју народну самосталност на земљишту које својим положајем број њихов устројачава.

— Зар се не бојите одговорности за страшне пошљедице таквог рата?

— Никакве грозоте европског рата неће нас одвратити од замисли да га изазовемо, ако на то будемо приморани очајањем. Одговорност за њ нека падне на леђа те исте Европе, која не само што нам је по цијену наших надчовјечанских, кроз цијела стољећа вођених, борба Босну и Херцеговину истргла од те исте Европе, која тим земаља ни самосталности није пожељела, него их је предала на управу, ма и привремену, Аустрија која је својим одређивачким системом Словенству много опаснија него Турска, која није никад била у стању народе балканске одредити. Од рата који смо хтјели одмах послје анексије објавити, што хтједо за нас бити најкорисније, били смо одвраћени обећањем те исте Европе, које је гласило: да анексија неће бити пријези призната него се састане конференција сила потписница, када ће доћи на претрес и наши захтјеви. Послушали смо, разумије се и овог пута на нашу рођену штету, пошто смо ушљед тога изгубили много времена, које је Аустрија за војне цијељи у окупираним земаљама изврсно употребила. Кад би сад, послје свију ових тешких проба, којима смо били од вел. сила изложени, наши захтјеви остали неиспуњени, поновила би се тијем не само неправда, Бер. Уговора нама учињена, него би на Европу пао нови гријех, што је повјерење, које смо наспрам ње имали, злоупотребила и нас неискрено обманула. Наравно да нам не би послје остало ништа друго него да се латимо најочачнијих средстава, који би нас до жељених циља довели и неправду нама учињену казнила. И ако нам је до сада Европа врло мало доказа дала о својој искрености и праведности у политичким питањима, особито у оним, које су се тичале српских интереса, не губимо ипак наду, да ће се користити овом приликом, да се наспрам нас покаже бар један пут праведна и да бар овог пута поправи неправде, које нам је додијелавала тако често. Тим не би дала доказ само о својој искрености, него и политичкој провидности, пошто је само такав корак у стању, да одврати ратну опасност, која је иначе неизбјежна. Користењем ове прилике доказаће Европа да је њен труд искрен на одржању мира, о коме вазда говори.

— Али шта ће рећи Аустрија, која ће се сматрати повољним за вас ријешењем овог спора оштећена?

— Оштећени смо у сваком погледу само ми. Од државничке мудрости Аустрије имамо право да очекујемо, да неће двоумити, да се лати пружене јој прилике, да се искобеља из опасне ситуације, у коју се пренагљењем анексије наша и да ће понушавиошћу наспрам наших праведних захтјева кривицу нама учињену бар у неколико поправити. Да поште-ни миран споразум лежи не само у нашем него још више у њеном сопственом интересу о томе ће је увјерити блиска будућност.

— Тим је овај интересантан интервју, који ствари балканске износи у праву свјетлости свршен и ја се послје срдачног поздрава удаљих.

— Као што смо истакли, у овом лијеном интервјуу забрањено је све оно што није годило надувеној аустријској цензури, која је овим забрањивањем ишла на то, да читалачки свијет не буде упознат са правим стањем ствари и да и даље живи у заблуди, вјерујући писању аустријских листова како су аустријске позиције одличне и како им не може нико ништа да нашкочи. Нарочито јој није ишло у рачун да се обавијести свијет о Спичу и Боци и њиховим позицијама.

Гласови поводом анексије

Предавање о Босни у Кракову

Стјепан Радић, који је прокоцкао свој углед и кредит, побјегао је из Хрватске и држао је ових дана предавање о Босни у Кракову. Говорио је о Босни с гледишта српског, хрватског и аустријског. Како је то предавање било видеће се најбоље из тога како је приказао ово питање са гледишта аустријског. Он је рекао: У Босни треба прије свега јак, угледне и праведне врховне власти. Мјесто Султанова угледа може ту доћи само углед другог једног цара, сада срећом аустријског. Само у ту врхуну царску власт може имати, а већ највећим дијелом има, повјерење сав хрватски и српски народ у Босни и Херцеговини...

Ево, тако је овај хрватски шовиниста обмањивао Пољаке. Ако се за икоју власт може рећи да је јака, угледна и праведна не може се рећи за ону у Босни и Херцеговини. То и није власт него диктатура и тортура над једним ондашњим народом. Још гора је неистина, да српски народ већим дијелом повјерењем има у ту власт. Зато сигурно и пишти као и гуја у процјепу и зато бјега на све стране.

Радић би много паметније чинио да остави Босну на миру и да гледа своје домаће јаде.

Мјере „предострожности“

Још једна мјера аустријске „предострожности“! Котарске области у Србијум издале су наредбу свима општинама, да сваког, на кога посумњају да је из Србије, затворе и предаду котарској области, ма каквим послом путовао.

Из тога излази да никоме из Србије није дозвољено, да иде у Србију, па ма каква посла имао.

Ако је и од Аустрије, много је!

Нико Нардели у Бечу

Далматински намјесник Нико Нардели обишао је цијелу Боку Которску до Спича, па се онда вратио у Беч, да преда извјештај о свом путовању, а нарочито о Спичу. Види се, да оне у Бечу јако интересује народ у Боки.

Рано су се сјетили!

Миловановић о положају

Министар спољних послова у Србији, Др. М. Миловановић, изјавио је једном новинару да не вјерује да ће између Србије и Аустро-Угарске доћи до рата, пошто ће Европа све учинити, да се крвави сукоб спријечи. Зато се он нада да ће се овај спор свршити без крвопролића и да ће између Србије и Аустрије доћи до пријатељског споразума као између Француске и Њемачке у питању о Мароку. Рат између Србије и Аустрије, наставио је Миловановић, избацио би на површину читав комплекс јужно-словенских питања. Србија се нада да ће доћи до конференције и да ће она посредовати између једне и друге стране. Не буде ли ни конференција задовољила праведне српске захтјеве, Србија ће остати и даље код својих захтјева.

Царински рат

Аустрија кад не може на други начин да нападне Србију, намислила је од 1.

марта да поново прекине трговачке везе са Србијом и да се настави царински рат.

Опасност рата није избјегнута

Како „Vossische Zeitung“ сазнаје, опасност рата није још избјегнута, пошто Србија не одустаје од својих захтјева, на које Аустрија неће да пристане.

Српство

Доњо-тузлански митрополит. Као што из Сарајева јављају, земаљска влада се упела из све снаге, да обололог митрополита доњо тузланског, Живковића, пензиониса и да за митрополита постави свога кандидата и преко воље епархијског савјета и без учешћа народа.

Споменик митрополиту Фирмилијану. Архимандрит Данило, старјешина манастира Вољваче, подићи ће споменик покојном скопаљском митрополиту Фирмилијану.

Покрајински савјетник. Српски посланик на царевинском вијећу, Михаило Бјеладиновић, досадањи котарски судија у Котору, наименован је за покрајинског савјетника у Шибенику.

Напад на посланика. Једна група Франковаца напала је у сред бијела дана на најживљем мјесту посланика Супила, Прибићевића и Бањанина и батинама их стали да туку, да су нападнути били принуђени голим рукама да се бране. Ко зна шта би од њих било да се нијесу склонили. За све то вријеме жандарма није нигдје било и ако се ово догађало на најживљем мјесту у Загребу. Нападнути су посланици и новинари, а Супило је и бранилац „велеиздајника.“ Како су кост у грлу Франку, увјерење је да је ово Франков прст.

И Ж. Миладиновић „велеиздајник.“ И првак српске радикалне странке у Троједници, Жарко Миладиновић, осумњичен је као „велеиздајник.“ То му је речено са предједничког мјеста у загребачком суду, који суди познатим „велеиздајницима“, које и Миладиновић брани. Као пошљедици овога је то, што је извршена преметачина у стану Миладиновићеву у Руми. Преметачина је извршена без присуства како Миладиновића, тако и његове честите домаћице и његових чиновника. Преметачини није присуствовао нико од свједока, и ако закон то изрично налаже.

Словенство

Стогодишњица. Ове године пољски народ прославиће на свечан начин стогодишњицу свога великог јесника Јулија Словачкога, чији смртни остаци леже на париском гробљу Монмартр. Смртни остаци његови биће пренесени том приликом у Краково.

Варшавски студенти. У недјељу послједице подне сакупило се на варшавској универзитетској студентској конференцији противу варшавског јачког закона. Полиција је позвала студенте да се разиђу, али они не хтједоше. На то је дошла војска, те је све студенте ухватила и затворила. Од њих су 140 протјерани из Варшаве и Пољске.

Поглед по свијету

Борба око угарске банке. Жесток се бој бије око самосталне угарске банке. Због тога је толико заострено међу странкама у мађарској коалицији, да су сви изгледи да ће доћи до распада. Овај је распад привремено само спријечен али се држи да је само за неко вријеме продужен вијек садањој угарској влади. Као што су сви изгледи, до расцјепка ће доћи, а према томе и до пада владе. И кад већ дође до пада владе распустиће се и пештански сабор, те ће доћи до нових избора.

Револуција у Персији. Из Персије стижу врло неугодни гласови. У Персији је опет букнула револуција, те се наглашава како би потреба била да се Русија умијеша и стане на пут револуционарном покрету. Зато је препоручено револуционарима да повуку своје чете и да сједу на миру како не би Русија била приморана са својом војском да угуши револуционарни покрет.

Велике демонстрације у Атини. Прошле суботе биле су велике демонстрације у Атини. Неколико хиљада Атињана демонстрирали су пред Н. Скупштином противу владине политике. Демонстранти су покушали да провале у Скупштину, али је стража то спријечила. У дворану су демонстранти бацали камење и ракетле (ронкете), те је позвана војска, која је почела да гони демонстранте. Том приликом је дошло до крвава сукоба између војске и грађана, те је неколико војника рањено. Ухапшено је 23 демонстранта.

ПРИВРЕДА

Нова болест кромпира. Bacteriengkrankheit. Прије неколико година појавила се у Њемачкој опасна болест на кромпиру. Из Њемачке је пренесена у Аустрију, а одатле код нас.

Кромпир је прије појаве болести лијепо напредовао: струкови се правилно развили, па су почели цвјетати, и на врежама се образовале кртоле. Кад се болест појавила, настало је сушење прво доњег лишћа на појединим, или истовремено на свима струковима у оцаку, што је завршено сушењем и полагањем стабљика заједно с врежама, због чега их је лако било ишчупати из земље. На врежама сушених стабљика кртоле су остале већином ситне, а по спољашњости ни мало се не разликоваху од здравих. Честе кише у јулу прошле године, прекидаше топлим временом, убрзале су напредовање и ширење болести.

Поуздан знак за разликовање те болести јесте у кртолама. На уздужном и попречном пресеку оне показују мрк прстен, отприлике за пола сантиметра испод површине кртоле. Мрка боја тог прстена знак је да су и кртоле обојеле, и ако иначе праве утисак здравих.

И у здравих кртола виђа се на истом мјесту прстен, само што је готово увијек безбојан, и по боји се мало разликује од спољашњег (коре) и унутрашњег дијела (сржи) кртоле. Ако се здрав струк кромпира с кртолама ишчупа из земље, па се ма која кртола уздуж располути и пресејк продужи кроз стабљику, може се видјети да се прстен из кртоле про-

дужује чак у стабљику, а одатле у њене огранке и лишће. Важност је тог прстена за исхрану кромпира велика, јер је састављен од тананих судова кроз које струје сокови.

Болест, о којој је ријеч, обухвата баш судове, и због наведене важности њихове при исхрани мора неминуовно наступити сушење цијелог струка кромпира. Узрок болести су бактерије, не једна, него више врста, што је за предохрану кромпира од болести без значаја.

Ове бактерије несумњиво се налазе у по неком земљишту. Одатле доспевају у посађене кртоле или у развијени струк кромпира, ако се ма из каква узрока повреди. Такве повреди стварају се на кртолама, кад се због крупноће при сађењу сјеку. Или су то пукотине на подземном дијелу стабљике, које постају кад послједице дуготрајне суше настану честе кише, као што је у многим мјестима био случај прошле године. Повреди на подземном дијелу стабљике могу произвести штетне животиње, а могу постати и приликом окопавања кромпира. Кроз све те повреди и пукотине, ако су оголићени судови, бактерије улазе у њих. Бактерије се у кувовима хране и множе, и због тога најпослије толико поремете радњу судова да струк кромпира полеже и осуши се. Кад ће то наступити, зависи од времена кад зараза доспије у струк, и од услова повољних за развиће болести.

Преношење, пак, бактерија у струкове кромпира наступи увијек из заражених кртола, па нека се читаве и неповријеђене посаде у здраво земљиште.

Важно је још напоменути, да су јако заражене кртоле сиромашне у скробу, због чега су слабо хранљиве. Осем тога оне су у трапу преко зиме подложне промјенама: српче се и у унутрашњости постају шупље. Ако се такве кртоле посаде, из њихових окаца потјераће истина стабљике, али ће оне још у земљи угинути. Српчене, шупље кртоле често пута иструле у трапу, ако у њих продру бактерије што изазивају трулење.

Остаје још да одговоримо на питање како ће се кромпир сачувати од те болести. Против болести, кад се на кромпиру појави, не може се ништа учинити. Још мање се могу бактерије уништити у земљи. Али се може успјети да се болест на кромпиру не појави, ако се ово уради: да се кромпир за извјесно вријеме не сади на земљишту гдје је било зарезе; да се за сађење додвори здрав кромпир из крајева гдје није владала зараза. У сваком случају прегледати кромпир прије сађења, па га одбацити ако му се не пресеку покажу мрки прстенови; и кромпир одабран за сјеме никако не сјећи него га читаво садити.

Дневне новости

Допутовала на Цетиње. Њено Височанство Књагиња Наталија допутовала је ономад на Цетиње.

Српски посланик код Господара. Дипломатски заступник Србије г. Ј. Јовановић био је јуче код Њ. Кр. В. Књаза Господара у аудијенцији, која је подуже трајала.

Школско и домаће васпитање

О школском и домаћем васпитању с обзиром на наше специјалне прилике и околности

од

Ник. С. Минића

наставника

(2)

С овим педагогика ступа у акцију као нова дисциплина, која се стара искључиво за практичне резултате васпитања. Али да васпитни утицаји имају ефекта и да васпитни рад дође у опште до потребног и трајног резултата, потребно је да сви васпитни утицаји буду у највијед с планом обрађени у форми једног васпитног система, у коме ће сви ти васпитни утицаји чинити каузалне чланове једне логичке цјелине, у којој ће сваки члан бити у највијед престабилизан и стајати са сваком претходним чланом у узрочној вези, тако, да ће сваки претходни бити узрок доцнијем и обратно сваки доцнији престабилизане нужну пошљедицу ранијег члана. На тај начин ми смо васпитању дали свјесну форму а педагогику уздигли на степен науке, у чији домен рада долази само они васпитни утицаји који су у највијед плански обрађени. Врсту и начин васпитних утицаја одређују индивидуалне природне и наслеђене особине појединих васпитаника, како у погледу дисциплинских средстава, тако и у погледу наставног поступка опште. Зато је веома важна ствар претходно испитати оне

индивидуалне особине васпитаника, које се могу упознати тек на основу темељног знања општих психолошких принципа, на основу којих се дух у опште развија. Без овог теоријског познавања општих психолошких закона, не може бити ни говора о специјалном познавању индивидуалног духа, које се састоји у специјалној анализи моралних и интелектуалних сила, које тек омогућава правилан поступак у васпитању. На овај начин педагогика се још више компликује ослањајући се још на психологију као помоћну дисциплину, из које узима своја најважнија средства. Зато сваки онај који жели, да буде добар педагог, мора у исто доба бити и добар психолог т. ј. мора практично познавати психологију духа. Огуда је неопходно да васпитач буде образован и спреман човјек, па да рационално и са успјехом врши свој задатак. У противном васпитни су утицаји несвјесни, а отуда и васпитни резултати сумњиви и проблематични. Отуда морамо бити врло опрезни и обазриви коме повјеравамо васпитање наше омладине, јер оно што нам је најдражје и најдрагоценије, у чему лежи сва наша нада и будућност, често пута повјеравамо људима, који нијесу ни из далека дорасли своје тежњом али узвишеном позиви. Овим смо у општим цртама истакали важност и нужност васпитања, а етим и значај педагогике као дисциплине, која се у првом реду брине о васпитању, а сад прије него што

пређемо на школско васпитање, да у кратким цртама додирнемо и породично васпитање, пошто оно чини врло важан предуслов школском васпитању, чији успјеси и резултати зависе од породичног васпитања. Сада нам се намеће питање, када у опште почиње породично васпитање? Ово питање стоји у тијесној вези са питањем, како ће се у опште схватити појам васпитања, да ли ће се васпитање узети у најширем смислу те ријечи — у смислу „подизања“ не само моралног и интелектуалног већ и физичког, у ком би случају васпитање отпочело веома рано и тада би се можда још и прије рођења, док је дијете у мајчиној утроби, могло у неку руку говорити о васпитању; или ће се узети у ужем смислу чисто моралног подизања и тада би физичко развијање и интелектуално образовање улазили у образовање само као средства и били од секундарног значаја за васпитање, а главни циљ и главна тенденција васпитања била би чисто морална. То је савремени поглед на васпитање, па коме у осталом почива и цијела научна педагогика. — Сад настаје друго питање: кад се управо јавља морални живот код дјете и кад је омогућена акција у смислу моралног утицаја? На то питање једино психологија може дати тачан одговор. И она, посматрајући душевни живот дјечији за прво вријеме њихова развића, налази, да су у овом периоду агилне само поједине душевне силе,

док су друге још неразвијене и потпуно неактивне. У то доба моћ перцепирања и моћ памћења највише је велика, док је апстрактна моћ логичког формирања потпуно латентна. Она се развија веома лагано и постепено, а прво се јавља у форми дијалектног опажања и разликовања ствари и комбиновања представ у групе и низове, што се сматра тек као први корак у апстракцији. А права апстракција јавља се мало доцније у форми суђења, закључивања и спонтаног мишљења. Из овог излази да се морално суђење, као и суђење у опште, јавља тек у другом етадијуму развића, а да је у првом периоду сасвим искључено; из чега би природно било закључити, да је породична бар за прво вријеме онемогућено морално васпитање. Али и ако је у овом времену немогуће екзактно утицање у овом правцу, а оно је могуће бар претходно припремање: стварањем различитих сродних навика и развијањем извјесних осјећања, која су неопходна за свако морално развиће у опште. У породици се јавља неискрипно врло најразличитијих осјећања, која стоје у веома тијесној вези с моралним осјећањима, изазивајући их и појачавајући их на различите начине интензивно и обилно.

Исправка. У прошлом броју у подлиску поткриле су се ове грешке: у четвртом одељку, а у трећем реду у мјесто довољно и с минимумом треба читати: довољно је и с минимумом; у осамнаестом реду истог одељка у мјесто: чин, треба читати циљ; а у мјесто идеал принцип у 22 реду треба читати: идеалан принцип.

Министарске сједнице. У току пошљедњих дана у Двору је одржано више министарских сједница, на којима су претресени хитни државни послови.

Ослобођени. Велики Суд ослободио је од кривичне одговорности официра Драга Мартиновића ип. — поручника Ђ. Капу, које је цетињски Обл. Суд био осудио на шест мјесеци затвора због познате афере цетињских жандарма.

Расправа „велеиздајницима“. У Загребу још траје јавна расправа оним Србима што су оптужени за велеиздају. Сада се испитују оптужени, који остају при својим изјавама, које су раније дали. Како оптужених има преко педесет, то ће ова јавна расправа још дуго трајати.

Насукао се брод. Брод угарскохрватског друштва Gödöllö, који саобраћа између Сењске Ријеке и Котора, насукао се прије два дана између Задра и Сплета.

Цетињске невоље. Има их више, али данас ћемо говорити само о једној. У наредним бројевима и о другима, по реду.

Једна осјетна невоља цетињска је оскудица у добром млијеку. Ма од кога купили, купујете воду. Можете слободно рећи, да оваког млијека нигдје у свијету не можете ни видјети, а камо ли купити. Овдје је четири петине воде, а само једна петина млијека. И за ту, слободно можемо рећи, бијелу воду плаћамо тридест новчића литар. Ко чује ван Црне Горе неће вјеровати. Али тако је.

Што се цијене тиче, да оставимо на страну, али не можемо равнодушни остати према каквоћи млијека. На животне намирнице општинске и полицијске власти свуда у свијету најоштрије мотре. Нема мјеста у Европи ван Балканског Полуострва гдје се млијеко прије продаје не контролише. Тако је и у свима бољим градовима самог Балканског Полуострва. Свуда прилазу у град стоје контролори и са галактометром у руци измијере свачије млијеко. Које се покаже да је водено, с мјеста се проспе. Други опет контролишу у самоме граду (у вароши), јер воде у млијеко могу усугути и на варошким чесмама и кландецима. Сваки од тих контролора дужан је да заустави свакога који млијеко носи и опет да му га измијери. Чим види да је водено, проспе.

Овдје се са воденим млијеком већ тако далеко отишло, да купујете бијелу воду. Грађанство има право да умоли општинску и полицијску власт да га спасу ове бијеле и да му омогуће, да за свој скуп новац добију бар добру и здраву животну намирницу. Галактометар не кошта више од круне комад, а има га и јевтинијег.

Да ли ће бити рата?

Балканско питање толико је заоштрено, да новине непрестано наговјештавају, како се спор између Србије и Аустрије мора ријешити оружаном руком. Зато је и сасвим природно што је свакоме на устима питање: да ли ће бити рата?

Добар је днот тих, који на рат с радошћу изгледају, док сви озбиљни људи са зебњом на њ гледају.

Европа ни мало није расположена према рату. То је сасвим разумљиво. Ни највећа држава не жели рата.

Поуздајући се у то, наша сусјетка Аустро-Угарска и ради тако, да својим држањем изазива цио српски народ противу себе, јер се нада да ће бити тога ко ће тргнути мач из корица и оружаном руком најтерати је да учини оно што неће добром вољом.

Својим досадашњим држањем и Србија и Црна Гора дали су довољно доказа, да нијесу онакве какве их Аустрија пред Европом представља, само да би што више скренула пажњу са себе и из-

бјегла заслужну одговорност. Напротив, Аустрија је својим држањем, својим недозвољеним поступцима и својим радом не само изазивала овај заплет, који је уздрмао цијелу Европу, него и пријети да се и још јаче заоштри и да до рата дође.

Срби не желе рат. Ни Црна Гора ни Србија не иду за њим, али исто тако нијесу расположене за мир, који је за њих кобан. И онако исто, као што су до сада, па и прије тага још од времена окупације, мирно чекале у ријешене спорног питања, поуздавајући се у правичност Европе и наплаћајући се на праведну ствар своју, српске слободне државе са чекање мирно на ријешене тога питања, од чега ће зависити и то, хоће ли под Ловћеном и Азалом загрмјети топовска прика и објавити је ли српски народ задовољан судом Европе или не.

Догађаји су на прагу. Они се брзо развијају. Они су сада у том стадијуму, да се мора кршити и коначно ријешавати да или не.

Питање рата није у рукама ни Црне Горе ни Србије, него у рукама Европе. Од ње ће зависити, хоће ли се доћи до тога, да сам српски народ прибавља себи задовољшћину или не; хоће ли крвљу својом искупивати право своје или не; хоће ли ратовати или не.

Дани су избројени. Ми смо на прагу коначног ријешања тога, за нас судбоносног, питања. Докле — Европа има ријеч!

Црногорска војска

Војнички часопис „Штрефлер“ донио је извјештаје о војној снази Србије и Црне Горе, у којима представља војну снагу наше војске овако:

Врховни војни господар је Књаз. Министар војни врши, по налогу Књаза, све што се тиче војске, а одговоран је Скупштини. Генерални штаб сачињава треће одјељење министарства војног.

Црногорска војска се овако дијели: први разред *дјелатна војска* (људи од 20—50 године);

други разред *причува* (људи од 51—60 година);

трећи разред *коморске чете* (момци од 18—20 година и људи преко 60 година).

Дјелатна војска: Кад се одбије 20 до 25% обично отпада те изванредни велики број исељеника (од г. 1904. до конца 1907. било је 15000 војника на заради у Америци, а 7—800 у Европи), тада она броји 370 официра и 31300 момака.

Причува износи 120 официра и 6500 војника, а коморске 6000 војника, што укупно чини 490 официра и 48.800 војника.

Састав у ратно доба је овакви: Пјешадија у дјелатној војсци броји 11 бригада, у причуви 11 баталјона и одјељења коморских чета.

Једна бригада има 3—8 баталјона, баталјон 4—8 чете, а чета се састоји из заповједника чете, 4 водника, 1 барјактара и 90—100 војника.

Коњица се састоји из омањих коњичких одјељења, која служе за извиђачку.

Артиљерија се дијели на бригаде, а свака бригада има—брдску батерију са 4 топа, и састоји се из 3 официра и 100 војника, те 50 што мазга што магараца за превоз топова. Пољски топови сачињавају артиљериску причуву заповједника војске, те се могу саставити у батерије по четири топа. Има 19 машинских пушака, од којих се налази при свакој бригади по једна.

Сем тога црногорска војска има санитарских и телеграфских одјељења.

Умјереност војника, независност и руковање пушкама у мирно доба црногорској војски даје велики ступањ ратне спреме.

Интересатно како се наши „пријатељи“ брину о нашој војсци! Бојати се, да се у рачуну не преваре!

Народно здравље

Славина као храна војсци. Славина је изврсна храна — нарочито за младе, здраве, одрасле особе, изложене великој зими и јаким напорима. Према томе је веома здрава и за војску — већ и с тога, што се дуго држи, ако је добро урађена, и што је за транспорт веома годна. За нас је ова тијем још годнија, што је можемо лако и јевтино у земљи производити и набављати. Само не смијемо заборавити, да поред све своје хранљиве вриједности славина — сама за себе — ипак не може подмити све потребе човјечијег тијела. С тога и не смије бити једина и искључива врста хране за војника, нарочито за дуље пријаве. Уз саму славину војник не би могао за дуго — без штете по своје здравље и своју снагу — издржати вапоре свога позива, нарочито у тијелу. Јети не би подносио потребне количине те хране, а за зиму је правило, да војник не смије остати без готових, топла оброка. Та два су разлога већ довољна да нас увјере, како војнику уз славину ваља спремити и друге врсте хране.

Мјесто ракије. Некада је био обичај, да се војени пријачи напорима или па пичицима даје ракија и вино. Мислио се, да ракија снажи, грије, храбри и т. д. Наука је показала, да је то била само неоснована претпоставка. Сада се већ позитивно зна, да алкохолна пића није снага, ниш грије, ниш храбри... него само заводи и заносе, трују и снагу сатурију. С тога је ракија као војнички оброк сасвим папуштена, а по гдје-гдје и строго забрањена. Ко би баш хтјо, да изпушеног, прежуреног и озлобљеног војника брзо поткријени, освежи и загрије, нека му даје топле напитке без алкохола. Чај, кафа, сепен су веома годни за тај посао и у војсци. Добре су и разне чорбе или јувје — било од меса, коцкеса, брашна (запржења), пржепа хљеба или макар само од костију. Врло велику вриједност у томе правци има млијеко — и чаша топла млијека вриједна би за таке пријавке много више, него ма који други напиток. Добра је и топла зашећерена или замедљена вода или шербет. Исто тако може послужити и топла ланмушад или одварак од свјежих суног воћа (јабука, крушака, трешања, шљива и т. д.). Најдосије се може за то употребити и топла чорба од ког варелог жита у зрву — в. пр. чорба или чај од кукуруза, јечма, зоби и т. д. — нарочито ако се зрно најприје испржи, а чорба још чиме зачипи. Гдје ни тога нема, боље је војнику дати и заосељене, залучене или закиселе топле воде, или топлу воду из варена жира, нарочито пржевог, него ракије.

Загредаје у ђачке торбице. — Настала зима. Наши села расута — па школе ђацима тако далеко, да не могу код своје куће често ни ноћити, а камо ли ручавати и друге оброке узимати! С тога се тим јадним ђачкима спреми у торбицу толико хране, колико ће им за цио дан или за цијелу недељу доста бити. Али каква је то храна — нарочито за вријеме постова! И што од ње буде док се по ђачкој торбици дапама повлачи! То ни, учитељи, најбоље знате... За то вам је и дужност, да почеште загледасте у те ђачке торбице. Не дајте да вам дјеца гладују, или да се поквареним јелом трују! Није увијек пемаштина што сељанка дјетету за школу не спреми колико и како му приличи. Често је то само крајњи пехат и неопростив пемар... а против тога треба устајти! Вјерујте, да ћете тиме и људи и цијелом народу више помоћи, него ако сву своју пажњу и сву свој труд уложите, да вам сељанчићи звију — све ријече у Америци и брегове у Африци.

Кад мало дијете правимо. Кад мало дијете предједи, охладни и превезогле, ваља га повајприје завити у загријане, меке кувене покриваче, и у њима држати око два сахата. Ако је дијете сасвим хладно, још боље је завити га у чаршавиће, потопљене у топлу воду, којој се додаје нешто мало кухињске соли (на један литар воде једну кашику соли). Неки употребљавају за те завоје мјесто слане воде, млијечану с алкохолном (шпиритом, ракијом) у размјери 10 : 1. Лекарни у такви приликама препоручују и купање у води си слачином. Уме се шака самљивене слачице завити се у мараму, па се овда у прелож воду добро ваљачи. Гдје нема такве згоде, да се дијете у тој води баш купа, могу му се од ње спремити исти онаки завоји с паршавићима.

ИЗ БИЈЕЛА СВИЈЕТА

Китајски законик. Китај има прастари и савршено израђени кодекс написаних закона. Пред декалога и законика Хамурабијева китајски је законик најстарији на свијету. Био је већ стар, кад је чувени Јустинијанов законик угледао бојжу свјетлост. Китајски се кодекс састоји из 24 књиге, написаних језиком научњака и садржи велики број закона, који се тичу не само правних односа, него засијечају и у сферу етике, шта више одређују и правила етикете. У њима се налази велики број уредаба о љубави дјете према родитељима и обратом, и многа правила која се тичу свечаности вјерења и вјенчања. У китајском кодексу, као што износи у чланку „American Review of Reviews“ играју главну улогу претходни случаји и ауторитет одлука, днесених већ у сличним случајевима. Моћ онога што је раписано, необично је велика. И данас одређује по нека Конфучијева изрека одлуку у парници тако исто као год најмодернији и најаснији закони. Адвокати у Китају зову се „тражиоци“, јер сав њихов задатак јесте у томе, да траже и пронађу претходни случај, који би могао дјело и случај клијентов оправдати.

Ма да се у Китају у опште не помишља на то да се овај кодекс дотјера разним умцима из европског правништва, као што се догодило у Јапану, ипак се јавља тежња да се напише казни законик, који до сада у Китају не постоји и ту ће дакле отпочети реформа китајског законодавства, о којој се већ тако често говорило. Велико царство није до сад имало засебан судски сталож. Градске, среске и обласне управе врше и судске послове. Апелација врши се тако, што незадовољни с одлуком управе ниже категорије призивљу у помоћ управу више категорије, док најпослије његово призивање не дође до Пекина. Сви службени послови врше се веома тромо и врло конфузно.

Свијет у скорој будућности. Гласовити проналазач Америцини Едисон запитан је, да се у краткој изјави о свијету у скорој будућности. Сиједи је проналазач рекао и нагласио на првом мјесту, да ће у идућим десенијама година бити више тога пронађено, него ли за прошлих 50 година. Ратар ће појачавати своја поља душиком, који ће се извађати директно из зрака. Електрицитет је још у новојојми, али се Едисон нада, да ће се брзо произвести из угљена, код самих рудника угљена, одкуда ће се разваћати на све стране. Сила парна и коњи биће сувишњи, а и бродове ће тјерати електрицитет. Атлански океан прелавиће се за три дана. Како данас индустрија стоји, губи се котловима, котачима, пумпама и т. д. девет десетина произиране енергије. Када ће се електрицитет употребљавати директно, имаће људство десетороструке користи.

Очеви и дјеца. Психолози и социолози у велико се баве проучавањем питања о нашљедству душевних својстава, а нарочито их занима судбина дјете великих мужава, писаца, музичара и т. д. Вриједи готово као правило, да у дјете ишчежавају велика она својства, те изгледа, да је с дотичним великим човјеким дотична породица постигла врхунац својих способности. Лијеп примјер имадемо код Моцартовог сина, Карла Моцарта, који је уметничком најстарији син. Родио се 1784. Био је најприје одређен, да се усусобити у трговини, али је одабрао чиновнички сталож и имао незнатно једно мјесто код рачунодства. Након пензионирања отишао је у Милан. Италија му је постала другом отаџбином, те је по све поприлио и талијански језик и обичаје, па је готово њемачки и заборавио. Био је спретан свирач на гласовиру, али није могао ни издалека достиићи оца. Живео је скромно од своје пензије и од ауторског хонорара за оперу „Фигарову женидбу“, које је дјело његовог оца у Паризу брало силне успјехе.

Птице у Норвешкој. Норвежани често пута хране птице и ако ове нијесу њихова својина. То се чини у Норвешкој обично у оно великим празника. Тако сваки Норвежанин још за вријеме жетве спреми један сноп житног класја, који ће на први дан Божић изнијети на двориште да птице жито из класја поједу. Уз то се уз исти сноп меће често и хљеба и колача, често пута и чварака, тако да и птице што једу црве дођу. Тод дана нико не узнемирава птице, него их пусте да и оне проведу овај значајан дан у изобилију. Многи очевидци тврде да тога дана дођу врло многе птице у село, као да и саме снају за вријеме кад ће их почастити.

Опклада дворске будале. Никола Ш. ферарски маркиз, имао је дворску будалу, по имену Генелоа, који је био чувен због својих шала и досетки. Једног дана препирали су се гости за столом томе, које је занимање у Ферари најјаче заступљено. Гонело је тврдио, да највише има љекара. — „Којешта“, рече маркиз, нема их више од три четири у нашем граду“! Гонело је упорно стајао при своме тврђењу и понудио маркизу опкладу. Маркиз прими опкладу. Тада дворска будала зави образ марамом и поче се претварати као да га боле зуб. Тако је стојао подуже вријеме у маркизовом предсобљу. Сви који су пролазили, питали су га, шта му је и сваки је препоручивао по неки лијек од зубобоље. На пошљетку је дошао и сам маркиз и препоручио му шта да ради. Сјутрадан Гонело дође маркизу и показа му листу с именима свих оних, који су му давали љекарске савете. Кад је маркиз видио ту листу, признао је, да већину становништва у Ферари чине љекари, а тако је Гонело добио опкладу.

23.000 писама у минуто. Управник лондонске поште обратио се лондонском грађанству с молбом да по могућности не одашиљу писма пред вече, јер се од 12 и до 10 пет сати преда лондонским поштама 300.000 које писама које разних пошљака. До 6 часова послје подне достигне њихов број 700.000 другим рјечима, отпада ип сваки минут 23.000 писама. О Вскићу, Новој Години и Уексу, лондонски поштари не знају просто ни гдје им је главаод превеликога посла.

Авдина Споменица

Преко уредништва нашега листа на „Авдину Споменицу“ су се претплатили: Филип Митров Мартиновић, Нико Видо Мартиновић, Перо Вучевић, Светислав Г. Перовић, Ђорђе Н. Мартиновић, Мирко К. Борисаљевић, Драгољуб Госпић, Илија Шофранец, Одо Ђилевић, Милан Сабјачкић, Радомир З. Шаковић, Перо Рајковић и Видо Мартиновић — сви са Цетиња. Уредништво наше претплату закључио до 5. марта. За претплатнике је цијена 1. крпич. те се претплата треба што прије послати.